

Zihin Yetersizliği Olan Ergenlerin Cinsel Gelişim Özelliklerinin Ebeveyn Bildirimleri Üzerinden İncelenmesi

Özlem ÇELİK¹ , Sümeyye YÜCEL²

Öz: Cinsel gelişim; bir bireyin fiziksel, sosyal, duygusal, bilişsel vb. gelişim alanları gibi oldukça önemli ve gerekli bir süreçtir. Zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişimi hakkında bilgi sahibi olmanın hem bu farklılıklara olabildiğince duyarlı olmak hem de gerektiği durumlarda bireyin kendisine ve yakın çevresine destek verebilmenin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özelliklerini ebeveyn görüşleri yardımıyla değerlendirmektir. Araştırma, İstanbul Küçükçekmece’de yaşayan, zihin yetersizliği tanısı almış 9-19 yaş arası çocuğu olan 282 ebeveynin bildirimleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Veriler Ergenlik Dönemi Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği ile toplanmış, verilerin analizinde bağımsız örneklem için t-testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Katılımcıların verdikleri bildirimlere bağlı elde edilen sonuçlara göre zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özellikleri; ebeveynin cinsiyeti, eğitim durumu ve özel eğitime gereksinim duyan ergenin zihin yetersizliği derecesi açısından anlamlı farklılık oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra ebeveynin birlikte yaşayıp yaşamama durumu ve ergenin cinsiyeti açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Elde edilen sonuçlar alan yazındaki çalışma sonuçları ile karşılaştırıldığında benzer ve farklı bulguların olduğu ortaya konulmuş olsa da konuyla ilgili daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Sonuçlardan yola çıkarak araştırmacılara ve zihin yetersizliği olan bireylerle birlikte olan ebeveyn ve alan uzmanlarına önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Cinsel gelişim, cinsellik, ergenlik, özel eğitim, zihin yetersizliği.

Examination of Sexual Development Characteristics of Adolescents with Intellectual Disabilities Based on Parental Reports

Abstract: Sexual development; physical, social, emotional, cognitive, etc. of an individual. It is a very important and necessary process, such as development areas. It is thought that it is important to have information about the sexual development of individuals with intellectual disabilities, to be as sensitive as possible to these differences and to be able to support the individual and his/her immediate environment when necessary. In this direction, the aim of the study is to evaluate the sexual development characteristics of adolescents with intellectual disabilities with the help of parental views. The research was carried out based on the reports of 282 parents who have children between the ages of 9-19, who live in Istanbul and

Geliş tarihi/Received: 16.01.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 11.09.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

¹ Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Okan Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, ozlem.celik@okan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2507-9689

² Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, yucelsumeyye22@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4100-5348

Atf için/To cite: Çelik, Ö. & Yücel, S. (2023). Zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özelliklerinin ebeveyn bildirimleri üzerinden incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(3)*, 801-825. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1235813>

have been diagnosed with intellectual disability. The data were collected with the Scale of Sexual Development Characteristics of Children with Adolescent Mental Disabilities, t-test for independent samples and one-way analysis of variance were used in the analysis of the data. According to the results obtained from the statements given by the participants, the sexual development characteristics of adolescents with intellectual disabilities; there is a significant difference in terms of parent's gender, educational status and the degree of intellectual disability of the adolescent who needs special education. In addition, no significant difference was found in terms of whether the parents live together or not and the gender of the adolescent. When the results obtained are compared with the results of the studies in the literature, it is thought that there is a need for more studies on the subject, although it has been revealed that there are similar and different findings. Based on the results, suggestions were made to researchers and parents and field experts who work with individuals with intellectual disabilities.

Keywords: Sexual development, sexuality, adolescence, special education, intellectual disability.

Giriş

Ergenlik, çocukluk döneminin bitmesi ile başlayan (Aybak & İpek, 2021), beden, beyin, davranış, biliş ve duygudaki değişikliklerle belirlenen, karmaşık, bütünleştirici ve koordineli bir geçiş dönemidir (Mendle vd., 2019). Bu geçiş dönemi, birçok ebeveyn tarafından zorlu ve karmaşık bir süreç olarak görülmektedir. Bunun nedeni, çocuklarının ergenlik dönemindeki değişimlerle nasıl baş edebilecekleri konusunda kaygı duymalarıdır. Çünkü ergenlik dönemi, bireyin hem kişiliğinde hem de yaşamının çeşitli boyutlarında farklı değişimlerin meydana geldiği (Cihangir-Çankaya & Meydan, 2018) ve bu değişimlerle birlikte kişinin bütün hayatının etkilendiği zorlu bir süreçtir (Abalı, 2018; Kulaksızoğlu, 2014; Saka & Ceylan, 2018).

Birey bu dönemde cinsel gelişim bakımından da önemli değişimler ve gelişimler geçirir (Düşgör vd., 2021) ve günlük yaşamda cinsel kimliğiyle kendini topluma kabul ettirir (Baysan, 2020). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre ergenlik 10-19 yaşları arasındaki gelişimi kapsamaktadır (Muslu & Aygün, 2017). Ergenlik dönemi, toplamda beş ila altı yıl süren (Abalı, 2018; Kulaksızoğlu, 2014), kız ve erkeklerde büyüme ve gelişimin farklı yaş dilimlerinde gerçekleştiği bir dönemdir (Abalı, 2018). Fizyolojik olarak kızlar genellikle ergenliğe 8-13 yaşları arasında (Holzer, 2021), erkekler ise 9- 13 yaşları arasında girmektedir (Mohnike vd., 2021).

Özel eğitime gereksinim duyan bireyler ve onların ebeveynleri için de ergenlik dönemi zor ve aynı zamanda karmaşık bir süreçtir. Özteke-Kozan ve Hamarta'ya (2019) göre özel eğitime gereksinim duyan çocuğa sahip olmak, ailelerin bu çocukların ergenlik dönemlerindeki streslerini artırmakta ve onları, ergenlik sürecinde olan özel eğitime gereksinim duyan çocuklarının fizyolojik ve psikolojik değişimleri ile başa çıkmak zorunda bırakmaktadır. Bunun temel nedenlerinden biri, özel eğitime gereksinim duyan bireylerin zihinsel, fiziksel, davranışsal yetersizlikleri ve iletişim becerilerindeki sınırlılıklardır. Bu yetersizlikler ve sınırlılıklar, özel eğitime gereksinim duyan bireylerin ergenlik dönemindeki yaşam kaliteleri ve birçok gelişim alanları üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır (Davis vd., 2010). Bunun yanı sıra ergen bireyin zihin yetersizliğinin olması, kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerileri dahil olmak üzere hem zihinsel işlevsellik hem de uyumsal davranıştaki sınırlamaların olması (Schaafsma vd., 2015), ergenlikle ilgili bilgiden yoksun olma (Kijak, 2011), eğitim kaynaklarına erişimin sınırlı olması, genel nüfusa göre daha az cinsel bilgiye sahip olunması (Eastgate vd., 2012; Michielsen & Brockschmidt, 2021), cinsel ve entelektüel yaş arasındaki tutarsızlıklar, sınırlı entelektüel ve bilişsel işleme ve başa çıkma ile doğrudan ilişkili olduğu belirtilmektedir (Uphoff vd., 2010).

Cinsel gelişim insan yaşamının önemli bir parçasıdır. Zihin yetersizliği olan bireylerin cinselliğine ve cinsel gelişimine yönelik toplum ve ebeveynlerin bakış açıları da önemli bir konuyu oluşturmaktadır (Çelik, 2017a). Konuya zihin yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynler yönünden bakıldığında, ebeveynlerin çocuklarının sorunlarını kabul etmeme ve görmezden gelme eğiliminde oldukları (Akdemir & Sarı, 2019), çocuklarının büyüyebileceğini kabul etmekte zorlandıkları görülmektedir (Çelik, 2017b). Bunun sebepleri arasında zihin yetersizliği olan bireylerin normal gelişim gösteren bireyler gibi ergenlik sürecindeki önemli unsurlarından biri olan cinsel olgunlaşma dönemine girmesi ve buna bağlı olarak da cinselliğe yönelik dürtülerdeki artışların oluşması (Uzel vd., 2018) ve cinsel içerikli davranışların uygunsuz ve kontrolsüz bir şekilde sergilenmesi sayılabilir (Yıldız, 2020).

Toplum ve ebeveynlerin zihin yetersizliği olan bireylerin cinselliğine ve cinsel gelişimlerine ait bakış açılarını incelediğimizde, zihin yetersizliği olan bireylerin, aoseksüel ve aynı zamanda çocuksu davranışlar sergileyen, cinsel dürtülerini kontrol etmekte zorlanan (Gürol vd., 2014; Ortland, 2008; Tutar Güven & İşler Dalgıç, 2015).), cinsel duygu, arzu ve ihtiyacı olmayan (Bosch, 2006; Treiber, 2011; Walter, 2002) ya da bunun tam zıddı olarak cinselliği aşırı yaşayan bireyler olarak değerlendirildikleri görülmektedir (Bilge vd., 2013). Bunun yanında bu bireylerde cinsel gelişime bağlı olarak cinsel olgunlaşma sürecinin oluşamayacağı ve bu nedenle zihin yetersizliği olan bireylerin ergenliğe giremeyeceği, aksine her zaman birer çocuk olarak kalacakları ifade edilmektedir (Bilge & Baykal, 2008; Menghini, 2012)

Bütün bu olumsuz ve negatif bakış açıları, zihin yetersizliği olan bireylerin ergenlik dönemindeki sürecini olumsuz etkilemektedir. Çünkü ergenlik yaşı ile çevresel koşul ve uyarıların farklılaşması, zihin yetersizliği olan bireyin kendi duygularını ifade etme şekilleri de değişmektedir (Kulaksızoğlu, 2014). Aynı zamanda zihin yetersizliği olan bireylerin ergenlik döneminde cinselliklerini toplumun istekleri doğrultusunda yaşamaya çalışması, ergenlik döneminin yönetilmesinde zorluklar çekmesine neden olmaktadır (Çelik, 2017a; Krenner, 2003). Ergenlik döneminde oluşabilecek bu zorluklar ve karmaşıklıkların daha iyi yönetilmesi için yapılacak bilimsel araştırmalarda zihin yetersizliği olan ergenlerin kişisel deneyimlerinden yararlanmak ve bu kişilerle iletişim kurarak araştırmaların içerisinde bulunmalarını sağlamak, zihin yetersizliği olan bireylerin ergenlik dönemindeki cinselliğinin ve cinsel gelişimin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacaktır (Leue-Käding, 2004).

Alan yazın incelendiğinde zihin yetersizliği olan bireylerin ergenlik dönemi ile ilgili Türkiye’de yapılmış sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Boyacıoğlu vd., 2021; Gürbüz & Eratay, 2020; Mermer, 1993). Zihin yetersizliği olan bireylerin ergenlik dönemi üzerine yapılan araştırmalarda, bu bireylerin ergenlik döneminde kendi bedenlerini tanımada gerekli bilgiyi alamadıkları, bireysel, gelişimsel özellikleri ile eğitimsel yeterliliklerine bağlı olarak bedenlerini tanımakta güçlük çektikleri (Çelik, 2017a) ve ergenlik sürecinde zihin yetersizliği olan bireylerin bilişsel gelişim evrelerinin yavaş olması ve tamamlanmaması nedeniyle soyut kavramları algılama güçlüğü çektikleri görülmektedir (Brown & McCann, 2017; Gürbüz & Eratay, 2020). Kijak’ın (2011) yaptığı bir çalışmada zihin yetersizliği olan gençlerin sadece %37’sinin ergenlik döneminde karşı cinste meydana gelen değişimleri doğru tanımladığı vurgulanmıştır. Ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan bireylerin tipik gelişim gösteren insanlar gibi hissetme duygusu ve cinselliği kendi bakış açılarıyla tanımlayabilme yetilerinin olduğu belirtilmektedir (Bannasch, 2002; Krenner, 2003; Walter, 1992). Zihin yetersizliği olan bireylerin ergenliğe geçiş dönemlerinde cinsel uyarılar artmakta ve bununla birlikte anksiyete, sinirlilik ve gergin davranışlar belirlemektedir (Akrami & Davudi, 2014; Öncü vd., 2019). Ergenlik döneminde zihin yetersizliği olan bireylerin

zihinsel olgunluk düzeylerinin farklı olması nedeniyle, ebeveynlerini örnek model olarak almaları, kendi yaş gruplarından bilgi edinmeleri, gözlem yapma şansları azdır (Alptekin & Tepeli, 2019). Bu nedenle bu bireyler, cinsel içerikli davranışlar sergileyebilir ve bu davranışlar uygun şekilde sergilenmediğinde davranış problemine dönüşebilmektedir (Gürbüz, 2018). Ortaya çıkan bu davranış problemlerinin nedenleri arasında ailelerin cinsellik hakkında çocuklarına bilgi vermede çekimser kalmaları, ergenin cinselliğini farkında olarak veya olmayarak sınırlandırmaya çalışmaları, toplumsal ortamlarda zihin yetersizliği olan bireye bakış açısı vb. faktörler de sayılabilir (Bilgiç, 2015; Schaafsma vd., 2017). Ortaya çıkan bu durum yalnızca zihin yetersizliği olan ergende değil, ailelerde de tükenmişlik (Duran & Barlas, 2014), kaygı ve depresyon gibi psikolojik bozukluklara yol açabilmektedir (Aydın, 2016; Sertel vd., 2016).

Zihin yetersizliği olsun veya olmasın her bireyin cinsel gelişimine yönelik bilgi almaya, gelişim sürecinde meydana gelen değişimleri deneyimlemeye hakkı vardır. Bu çalışmadan elde edilecek verilerin zihin yetersizliği olan ergenlerin cinselliği ve cinsel gelişimi konusunda araştırma yapacak uzmanlara, ebeveynlere ve öğretmenlere bilgi vermesi ve karşılaşılan güçlükleri ortaya koyması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı; zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özelliklerinin ebeveyn görüşleri yardımıyla değerlendirilmesidir ve aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özellikleri ebeveynin cinsiyeti, eğitim düzeyi ve ebeveynin medeni durumu açısından farklılık göstermekte midir?
2. Zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özellikleri ergenin cinsiyetine ve zihin yetersizliği derecesine göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırmanın deseni nicel araştırma desenlerinden betimsel tarama deseni olarak belirlenmiştir. Betimsel tarama deseni, bir konuya ilişkin çok sayıda kişi ya da grubun görüşlerinin, düşüncelerinin ve tutumlarının elde edildiği, olay ve olguların oldukları haliyle ortaya konulduğu araştırmalardır (Karasar, 2017). Araştırmada ergenlik döneminde olan zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişimleri ebeveynlerinden gelen bildirimlere göre herhangi bir uygulamada/müdahalede bulunulmadan ortaya konulmuştur. Araştırmaya başlanabilmesi için İstanbul Okan Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli izinlerin alınması ardından (tarih: 29.09.2021, sayı: 142) İstanbul Küçükçekmece'deki bir rehabilitasyon merkezine devam eden zihin yetersizliği olan ergenlerin anne-babalarına ulaşılmıştır.

Çalışma grubu 2021-2022 eğitim-öğretim yılı güz döneminde İstanbul- Küçükçekmece'de bir rehabilitasyon merkezinde eğitimlerine devam eden zihin yetersizliği olan 9-19 yaş aralığındaki ergenlerin ebeveynlerinden oluşmaktadır. Çalışma grubuna ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Ölçme araçları ebeveynlere uygulanmış, onların bildirimleri doğrultusunda zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özellikleri tespit edilmiştir. Çalışmaya toplamda 322 ebeveyn katılmış ancak eksik veya hatalı işaretleme yapan 40 ölçek formu araştırma sonuçlarının güvenilirliği açısından iptal edilmiştir. Araştırmaya katılımda gönüllülük esasının yanı sıra Türkçe'yi okuma, yazma ve anlama yeterliği olması dikkate alınmıştır. Katılımcıların Türkçe okuma-yazma ve anlama yeterliklerine ilişkin rehabilitasyon merkezinde çalışan uzmanlardan bilgi alınmıştır. Katılımcıların hassas bir grubu oluşturması ve çalışma konusunun da kolay bilgi elde edilebilen bir konu olmaması nedeniyle katılımcılar ulaşılabilirlik-elverişlilik ilkelerine göre ve

kolayda örnekleme yoluyla araştırmaya dahil olmuşlardır. Bu yaklaşıma göre araştırmacı tesadüfi olmayan bir biçimde verileri kolay, hızlı ve ekonomik şekilde toplamaktadır (Teddlie & Yu, 2007).

Tablo 1

Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

Ebeveyne ilişkin bilgiler		
Cinsiyet	N	%
Kadın	182	64.5
Erkek	100	35.5
Toplam	282	100
Eğitim durumu		
İlkokul ve altı	68	24.1
Ortaokul	78	27.7
Lise	112	39.7
Üniversite ve üzeri	24	8.5
Toplam	282	100
Birlikte yaşama durumu		
Birlikte	216	76.6
Ayrı	66	23.4
Toplam	282	100

Tablo 1’de görüldüğü üzere çalışma grubunda 182 kadın (%64.5) ve 100 erkek (%35.5) katılımcı yer almaktadır. Yine katılımcıların 68’i (%24.1) ilkokul ve altı, 78’i (%27.7) ortaokul, 112’si (%39.7) lise ve 24’ü (%8.5) üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahiptir. Ebeveynlerin 216’sı (%76.6) birlikte yaşarken, 66’sı (%23.4) ayrı yaşamaktadır. Tablo 1’de yalnızca çalışma grubuna ilişkin verilere yer verilmiş olmakla birlikte zihin yetersizliği olan ergenlere ilişkin de bilgi verilmesinin yararlı olacağına inanılmaktadır. 136 kız (%48.2), 146 erkek (%51.8) ergenin yaş ortalaması 13’tür ve 114’ü (%40.4) hafif, 118’i (%41.8) orta ve 50’si (%17.7) ağır düzeyde zihin yetersizliğe sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu

Form kapsamında ebeveyne ilişkin cinsiyet, eğitim durumu ve ebeveynlerin birlikte yaşayıp yaşamaması ve zihin yetersizliği olan ergene ilişkin cinsiyet, yaş ve yetersizlik derecesi sorulmuş, tüm bilgiler ebeveynlerden alınmıştır.

Ergenlik Dönemindeki Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği

Gürbüz ve Eratay (2020) tarafından geliştirilen ölçek; bilgi gereksinimi, cinsel uyarılma, mahremiyet ve sosyal güven, bedensel gelişim, cinsel taciz, cinsel doyum, cinsel konuların paylaşımı, duygusal değişim ve cinsel özbakım olmak üzere 5’li likert tipinde (1 Tamamen

katılıyorum-5 Hiç katılmıyorum) 9 alt boyuttan ve 36 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarından bilgi gereksinimi 6, cinsel uyarılma 6, mahremiyet ve sosyal güven 4, bedensel gelişim 4, cinsel taciz 3, cinsel doyum 4, cinsel konuların paylaşımı 3, duygusal değişim 3 ve cinsel özbakım 3 maddeden oluşmaktadır.

Ölçek geliştirme aşamasında yapı geçerliği Varimax eksen döndürmesi neticesinde ölçeğin 9 alt boyutu olduğu ve bu 9 alt boyut ile zihin yetersizliği olan ergenlik dönemindeki çocukların cinsel gelişim özelliklerine ilişkin varyansın (değişkenlik) %66'sını açıkladığı tespit edilmiştir. Ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Mevcut çalışma için ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .84 olarak hesaplanırken; alt boyutları için değerler .82 ile .96 aralığında değişmektedir. Yine mevcut araştırma için yapı geçerliği Varimax eksen döndürmesi sonucunda ölçeğin var olan 9 alt boyutu ile ergenlik döneminde zihin yetersizliği olan çocukların cinsel gelişim özellikleri varyansın %84'ünü açıkladığı bulunmuştur.

Veri Toplama ve Analizi

Çalışmaya yönelik öncelikle gerekli kurum izinleri, ölçek kullanım izni ve ardından Etik Kurul İzni alınmıştır. İzin sürecinin tamamlanmasının ardından araştırmacılar tarafından hazırlanan Demografik Bilgi Formu ve Ergenlik Dönemindeki Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeği katılımcılara iletilmiştir. Bu süreçte İstanbul Küçükçekmece'de bir rehabilitasyon merkezinde eğitimlerine devam eden 9-19 yaş aralığındaki zihin yetersizliği olan ergenlerin ebeveynleri ile kurumda çalışan uzmanlardan bilgi alınarak iletişime geçilmiş ve formlar yüz yüze, ortalama 15 dakikada doldurulmuştur.

Çalışma kapsamında elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 22.0 programı ile analize tabi tutulmuştur. Analiz aşamasında betimleyici istatistiksel yöntemlerden minimum ve maksimum değerler, ortalama, standart sapma, basıklık ve çarpıklık değerleri kullanılmıştır. Ayrıca araştırmanın amacına ve alt problemlere uygun olacak şekilde ve parametrik ve parametrik olmayan fark testlerine ilişkin varsayımlar incelendikten sonra bağımsız örneklem için t-testi ve tek yönlü varyans analizine (One Way ANOVA) yer verilmiştir.

Bulgular

Öncelikle katılımcıların Ergenlik Dönemindeki Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeğinden aldıkları puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla basıklık-çarpıklık katsayısına bakılmıştır. İlgili bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur:

Tablo 2

Zihin Yetersizliği Olan Ergenlerin Cinsel Gelişim Özelliklerine İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri

Alt boyutlar	N	Min.	Max.	$\bar{X}$	SS	Basıklık	Çarpıklık
Bilgi gereksinimi	282	6	30	23.17	5.79	-1.13	.89
Cinsel uyarılma	282	6	30	15.78	6.47	.07	-.97

Mahremiyet ve sosyal güven	282	1	20	12.93	4.20	-,29	-.43
Bedensel gelişim	282	4	20	14.14	3.77	-.70	-.08
Cinsel taciz	282	3	15	7.27	3.30	.32	-.82
Cinsel doyum	282	2	20	10.59	3.47	-.31	-.49
Cinsel konuların paylaşımı	282	3	15	7.05	3.00	.37	-.68
Duygusal değişim	282	3	15	10.61	2.93	-.55	-.15
Cinsel özbakım	282	3	15	9.95	3.00	-.25	-.80
Toplam	282	59	160	111.34	16.00	.27	.33

Tablo 2’de katılımcıların Ergenlik Dönemindeki Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeğine ait dokuz alt boyut ve ölçeğin toplamından elde edilen minimum ve maksimum değerler, ortalama, standart sapma değerleri verilmiştir. Buna ek olarak dağılımın normalliğini belirlemek için basıklık-çarpıklık değerlerine bakılmış olup değerlerin ± 2 aralığında yer aldığı görülmüştür. İlgili değerlere dair alan yazında limit değerlerin ± 2 aralığında olmasının kabul edilebileceği belirtilmiştir (George & Mallery, 2010; Gravetter & Wallnau, 2014; Trochim & Donnelly, 2006) kabul edilmiştir. Mevcut çalışmada; bilgi gereksinimi, cinsel uyarılma, mahremiyet ve sosyal güven, bedensel gelişim, cinsel taciz, cinsel doyum, cinsel konuların paylaşımı, duygusal değişim ve cinsel özbakım alt boyutları ve ölçeğin tamamı açısından dağılımın normal olduğu söylenebilir.

Tablo 3

Zihin Yetersizliği Olan Ergenlerin Cinsel Gelişim Özelliklerinin Ebeveyn Cinsiyetine Göre İncelenmesi (Bağımsız Gruplar t-testi)

Alt boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	SH	t	sd	p
Bilgi gereksinimi	Kadın	181	23.40	5.56	.41	.88	280	.39
	Erkek	101	22.75	6.19	.62			
Cinsel uyarılma	Kadın	181	15.73	6.64	.49	-.17	280	.87
	Erkek	101	15.87	6.20	.62			
Mahremiyet ve sosyal güven	Kadın	181	13.24	4.12	.31	1.66	280	.10
	Erkek	101	12.38	4.29	.43			

Bedensel gelişim	Kadın	181	14.44	3.66	.27	1.76	280	.08
	Erkek	101	13.61	3.94	.39			
Cinsel taciz	Kadın	181	7.08	3.30	.25	-1.25	280	.21
	Erkek	101	7.59	3.30	.33			
Cinsel doyum	Kadın	181	10.24	3.73	.28	-2.44	280	.02*
	Erkek	101	11.21	2.87	.29			
Cinsel konuların paylaşımı	Kadın	181	7.03	3.08	.23	-.19	280	.85
	Erkek	101	7.10	2.87	.29			
Duygusal değişim	Kadın	181	10.76	2.80	.21	1.17	280	.24
	Erkek	101	10.34	3.13	.31			
Cinsel özbakım	Kadın	181	10.23	2.80	.21	1.99	280	.05
	Erkek	101	9.46	3.29	.33			
Toplam	Kadın	181	112.08	15.29	1.14	1.04	280	.30
	Erkek	101	110.00	17.19	1.71			

Tablo 3'te zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özelliklerinin ilişkin ebeveyn cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek için yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda; ebeveyn cinsiyetinin cinsel doyum alt boyutu açısından gruplar arasında küçük düzeyde etki değeri (.02) olan anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < .05$). Elde edilen sonuç babaların lehinedir. Bu sonuç babaların annelere göre ergenlik döneminde zihin yetersizliği olan çocuklarının daha çok cinsel doyum yaşadığını düşündükleri biçiminde yorumlanabilir. Yapılan analiz sonucunda ebeveyn cinsiyeti bilgi gereksinimi, cinsel uyarılma, mahremiyet ve sosyal güven, bedensel gelişim, cinsel taciz, cinsel konuların paylaşımı, duygusal değişim, cinsel özbakım alt boyutları ile toplam puan açısından anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p > .05$). Yani çalışma grubunda ebeveynin cinsiyeti zihin yetersizliği olan ergenin cinsel gelişim özellikleri açısından cinsel doyum alt boyutu dışında anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ebeveynlerin bildirimleri söz konusu alt boyutlar için birbirine benzerdir denilebilir.

Tablo 4

Zihin Yetersizliği Olan Ergenlerin Cinsel Gelişim Özelliklerinin Ebeveyn Birlikte Yaşama-Yaşamama Durumuna Göre İncelenmesi (Bağımsız Gruplar t-testi)

Alt boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	SH	t	sd	p
Bilgi gereksinimi	Birlikte	216	23.19	5.73	.39	.10	282	.92
	Ayrı	66	23.11	6.09	.74			
Cinsel uyarılma	Birlikte	216	15.78	6.02	.41	-.02	282	.98

	Ayrı	66	15.80	7.85	.96				
Mahremiyet ve sosyal güven	Birlikte	216	13.19	4.15	.28	1.93	282	.06	
	Ayrı	66	12.06	4.27	.53				
Bedensel gelişim	Birlikte	216	14.11	3.74	.25	-.25	282	.81	
	Ayrı	66	14.24	3.92	.48				
Cinsel taciz	Birlikte	216	7.08	3.18	.22	-1.68	282	.09	
	Ayrı	66	7.86	3.64	.45				
Cinsel doyum	Birlikte	216	10.53	3.49	.24	-.46	282	.64	
	Ayrı	66	10.76	3.42	.42				
Cinsel konuların paylaşımı	Birlikte	216	6.97	2.90	.20	-.76	282	.41	
	Ayrı	66	7.32	3.31	.41				
Duygusal değişim	Birlikte	216	10.53	2.86	.20	-1.04	282	.30	
	Ayrı	66	10.76	3.13	.39				
Cinsel özbakım	Birlikte	216	9.80	3.01	.20	-1.56	282	.12	
	Ayrı	66	10.45	2.95	.36				
Toplam	Birlikte	216	110.97	15.30	1.04	-.70	282	.48	
	Ayrı	66	112.55	18.19	2.24				

Tablo 4'te katılımcıların ölçekten aldıkları puanların anne-babanın birlikte ya da ayrı yaşama durumlarına göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek için yapılan bağımsız gruplar t-testi sonucunda ölçekte bulunan dokuz alt boyut ve ölçeğin bütünü için anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$). Yani ebeveynin birlikte ya da ayrı yaşaması zihin yetersizliği olan ergenin cinsel gelişim özellikleri bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu açıdan ebeveynlerden alınan yanıtlar birbirine benzerdir.

Tablo 5

Zihin Yetersizliği Olan Ergenlerin Cinsel Gelişim Özelliklerinin Ebeveyn Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesi (Tek Yönlü Varyans Analizi)

Alt boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Bilgi gereksinimi	İlkokul ve altı	68	21.26	6.77	G. içi	434.86	3	144.95	4.44	.00*
	Ortaokul	78	22.74	6.40	G. arası	9074.74	278	32.64		

	Lise	112	24.30	4.59	Toplam	9509.61	281			
	Üniversite ve üzeri	24	24.29	4.70						
Cinsel uyarılma	İlkokul ve altı	68	17.94	6.60	G. içi	628.46	3	209.49	5.24	.00*
	Ortaokul	78	16.14	6.79	G. arası	11118.59	278	39.96		
	Lise	112	14.65	5.73	Toplam	11747.053	281			
	Üniversite ve üzeri	24	13.21	6.61						
Mahremiyet ve sosyal güven	İlkokul ve altı	68	12.81	4.25	G. içi	177.68	3	59.23	3.43	.02*
	Ortaokul	78	11.88	4.28	G. arası	4799.42	278	17.26		
	Lise	112	13.41	3.91	Toplam	4977.09	281			
	Üniversite ve üzeri	24	14.58	4.58						
Bedensel gelişim	İlkokul ve altı	68	12.78	4.12	G. içi	268.61	3	89.54	6.65	.00*
	Ortaokul	78	13.71	4.03	G. arası	3743.83	278	13.47		
	Lise	112	15.02	3.05	Toplam	4012.44	281			
	Üniversite ve üzeri	24	15.46	3.75						
Cinsel taciz	İlkokul ve altı	68	8.06	3.34	G. içi	95.81	3	31.94	2.99	.03*
	Ortaokul	78	7.53	3.47	G. arası	2972.78	278	10.69		
	Lise	112	6.81	3.08	Toplam	3068.58	281			
	Üniversite ve üzeri	24	6.25	3.27						
Cinsel doyum	İlkokul ve altı	68	9.87	3.82	G. içi	60.53	3	20.18	1.66	.18
	Ortaokul	78	10.29	3.72	G. arası	3377.88	278	12.15		
	Lise	112	10.96	3.28	Toplam	3438.41	281			
	Üniversite ve üzeri	24	11.00	2.50						

Cinsel konuların paylaşımı	İlkokul ve altı	68	6.07	2.69	G. içi	172.08	3	57.35	6.68	.00*
	Ortaokul	78	6.50	3.05	G. arası	2388.77	278	8.59		
	Lise	112	7.70	3.04	Toplam	2560.83	281			
	Üniversite ve üzeri	24	8.29	2.68						
Duygusal değişim	İlkokul ve altı	68	11.15	2.88	G. içi	151.31	3	50.44	6.07	.00*
	Ortaokul	78	10.94	2.59	G. arası	2308.61	278	8.30		
	Lise	112	10.48	2.88	Toplam	2459.92	281			
	Üniversite ve üzeri	24	8.38	3.68						
Cinsel özbakım	İlkokul ve altı	68	9.78	3.21	G. içi	61.37	3	20.46	2.27	.08
	Ortaokul	78	10.65	2.87	G. arası	2507.41	278	9.02		
	Lise	112	9.56	3.03	Toplam	2568.78	281			
	Üniversite ve üzeri	24	9.54	2.70						
Toplam	İlkokul ve altı	68	109.72	17.09	G. içi	522.58	3	174.19	.69	.56
	Ortaokul	78	110.26	17.77	G. arası	70610.29	278	253.99		
	Lise	112	112.90	14.22	Toplam	71132.87	281			
	Üniversite ve üzeri	24	111.00	13.62						

Tablo 5'te görüldüğü üzere katılımcıların ölçekten aldıkları puanların ebeveynin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek için her bir alt grup için normallik incelendiğinde dağılımın normal olduğu tespit edilmiş, bu doğrultuda parametrik analizlerden tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özellikleri; ebeveynlerin eğitim düzeyine göre bilgi gereksinimi, cinsel uyarılma, mahremiyet ve sosyal güven, bedensel gelişim, cinsel taciz, cinsel konuların paylaşılması ve duygusal değişim alt boyutlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p < .05$). Ancak cinsel doyum, cinsel özbakım ve ölçek bütününde anlamlı farklılığa ulaşılmamıştır ($p > .05$).

Farkın hangi alt gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla öncelikle varyansların homojenliği varsayımına bakılmış, ancak varyanslar homojen olmadığından Tamhane's T2 testi kullanılmıştır. Bilgi gereksinimi alt boyutundan alınan puanlar arasında ilkökul ve altı düzeyde eğitimi olanlar ile lise mezunu olanlar arasında lise mezunu olanlar lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Yani lise mezunu olan ebeveynler zihin yetersizliği olan çocuklarının bilgi gereksinimlerinin daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Cinsel uyarılma alt boyutundan alınan puanlar açısından ilkökul ve altı düzeyde eğitimi olanlar ile lise mezunu olanlar arasında ilkökul ve altı düzeyde eğitimi olanlar lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Ayrıca yine cinsel uyarılma alt boyutu için ilkökul ve altı düzeyde eğitimi olanlar ile üniversite ve üzeri mezunlar arasında ilkökul ve altı mezunları lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Buna göre ebeveyni ilkökul ve altı eğitim düzeyine sahip olan ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel uyarılma düzeyleri ebeveyn bildirimlerine göre yüksektir. Mahremiyet ve sosyal güven alt boyutunda ortaokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar arasında ortaokul mezunları lehine ve ortaokul mezunu olanlar ile üniversite ve üzeri mezunu olanlar arasında ortaokul mezunları lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Ebeveyn bildirimlerine göre ortaokul mezunu ebeveynler mahremiyet ve sosyal güvenin zihin yetersizliği olan çocuklarında daha yüksek olduğu söylenebilir. Bedensel gelişim alt boyutunda ilkökul ve altı ile lise mezunları arasında lise mezunları lehine, ilkökul ve altı ile üniversite ve üzeri mezunlar arasında üniversite ve üzeri mezunlar lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuç ölçek maddeleri göz önünde bulundurulduğunda ilkökul ve altı eğitim düzeyine sahip olan ebeveynler bedensel gelişim açısından zihin yetersizliği olan çocuklarına daha az bilgi verdiklerini düşündürmektedir. Cinsel taciz alt boyutunda ilkökul ve altı eğitim düzeyinde olanlar ile lise mezunları arasında tespit edilen anlamlı farklılık ilkökul ve altı eğitim düzeyinde olanlar lehinedir. İlkokul ve altı eğitim düzeyinde olanlar ile üniversite ve üzeri mezunlar arasında ilkökul ve altı eğitim düzeyinde olanlar lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Cinsel konuların paylaşımı alt boyutunda ilkökul ve altı eğitim düzeyinde olanlar ile lise ve üniversite mezunları arasında lise mezunları lehine, ortaokul mezunları ile lise ve üniversite mezunları arasında lise ve üniversite mezunları lehine anlamlı farklılık bulunurken; son olarak duygusal değişim alt boyutunda tüm gruplarda üniversite ve üzeri mezunlar lehine anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($p < .05$). Bu sonuçlar incelendiğinde ebeveynin eğitim seviyesi düşük olduğunda cinsel konuların paylaşımının azaldığı ve cinsel taciz puanının arttığı söylenebilir.

Ayrıca ölçekten aldıkları puanların ebeveynin eğitim düzeyine göre cinsel doyum, cinsel özbakım ve ölçeğin bütününe göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$). Yani ebeveynlerin bildirimlerine göre zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel doyum, cinsel özbakım ve ölçekten alınan toplam puan açısından farklılık tespit edilmemiştir, bu noktada ebeveyn bildirimleri birbirine paralellik göstermektedir

Tablo 6

Zihin Yetersizliği Olan Ergenlerin Cinsel Gelişim Özelliklerinin Cinsiyetlerine Göre İncelenmesi (Bağımsız Gruplar t-testi)

Alt boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	SH	t	sd	p
Bilgi gereksinimi	Kadın	134	23.66	5.54	.48	1.37	280	.17
	Erkek	148	22.72	5.99	.49			

Cinsel uyarılma	Kadın	134	15.82	6.51	.56	-.03	280	.93
	Erkek	148	15.75	6.46	.53			
Mahremiyet ve sosyal güven	Kadın	134	13.10	4.13	.36	.82	280	.51
	Erkek	148	12.77	4.26	.33			
Bedensel gelişim	Kadın	134	14.34	3.79	.33	1.10	280	.40
	Erkek	148	13.96	3.77	.31			
Cinsel taciz	Kadın	134	7.28	3.44	.30	-.25	280	.93
	Erkek	148	7.25	3.18	.26			
Cinsel doyum	Kadın	134	10.69	3.49	.30	-1.42	280	.25
	Erkek	148	10.53	3.44	.28			
Cinsel konuların paylaşımı	Kadın	134	6.86	2.99	.26	-1.29	280	.30
	Erkek	148	7.23	3.01	.25			
Duygusal değişim	Kadın	134	10.69	2.76	.24	-.00	280	.65
	Erkek	148	10.53	3.08	.25			
Cinsel özbakım	Kadın	134	9.97	2.93	.25	-.30	280	.92
	Erkek	148	9.93	3.07	.25			
Toplam	Kadın	134	111.99	16.95	1.46	.30	280	.51
	Erkek	148	110.74	15.12	1.24			

Tablo 6’da ölçekten alınan puanların ergenin cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-testi sonuçları yer almaktadır. Sonuçlara göre ölçeye ilişkin dokuz alt boyut ve ölçeğin bütününe ilişkin ergenin cinsiyeti anlamlı bir fark oluşturmamaktadır ($p>.05$). Yani ergenin cinsiyeti bu çalışmaya katılan bireyler göz önünde bulundurulduğunda belirleyici bir etken olmamıştır.

Tablo 7

Zihin Yetersizliği Olan Ergenlerin Cinsel Gelişim Özelliklerinin Yetersizlik Derecesine Göre İncelenmesi (Tek Yönlü Varyans Analizi)

Alt boyutlar	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Bilgi gereksinimi	Ağır	50	21.90	8.13	G. içi	116.15	2	58.08	1.74	.18
	Orta	118	23.09	5.66	G. arası	9303.68	279	33.35		
	Hafif	114	23.73	4.61	Toplam	9419.83	281			
	Toplam	282	23.14	5.82						

Cinsel uyarılma	Ağır	50	19.18	6.78	G. içi	1404.05	2	702.03	18.88	.00*
	Orta	118	16.64	5.91	G. arası	10373.75	279	37.18		
	Hafif	114	13.28	5.97	Toplam	11777.81	281			
	Toplam	282	15.73	6.47						
Mahremiyet ve sosyal güven	Ağır	50	10.62	4.74	G. içi	668.65	2	334.32	21.77	.00*
	Orta	118	12.26	3.75	G. arası	4283.94	279	15.36		
	Hafif	114	14.67	3.72	Toplam	4952.58	281			
	Toplam	282	12.94	4.21						
Bedensel gelişim	Ağır	50	12.12	4.68	G. içi	276.25	2	138.13	10.34	.00*
	Orta	118	14.26	3.57	G. arası	3726.08	279	13.36		
	Hafif	114	14.93	3.23	Toplam	4002.33	281			
	Toplam	282	14.15	3.78						
Cinsel taciz	Ağır	50	8.86	3.64	G. içi	288.46	2	144.23	14.48	.00*
	Orta	118	7.66	3.25	G. arası	2778.56	279	9.96		
	Hafif	114	6.15	2.82	Toplam	3067.05	281			
	Toplam	282	7.26	3.31						
Cinsel doyum	Ağır	50	11.08	3.62	G. içi	18.49	2	9.25	.77	.47
	Orta	118	10.19	3.75	G. arası	3363.97	279	12.08		
	Hafif	114	10.61	3.16	Toplam	3382.46	281			
	Toplam	282	10.52	3.50						
Cinsel konuların paylaşımı	Ağır	50	6.90	3.26	G. içi	26.56	2	13.28	1.48	.23
	Orta	118	6.69	3.21	G. arası	2503.65	279	8.97		
	Hafif	114	7.42	2.67	Toplam	2530.20	281			
	Toplam	282	7.02	3.01						
Duygusal değişim	Ağır	50	11.46	2.98	G. içi	170.43	2	85.21	10.62	.00*
	Orta	118	11.10	2.63	G. arası	2238.67	279	8.02		
	Hafif	114	9.68	3.05	Toplam	2409.09	281			
	Toplam	282	10.59	2.96						

Cinsel özbakım	Ağır	50	10.58	3.14	G. içi	154.25	2	77.12	9.06	.00*
	Orta	118	10.47	2.88	G. arası	2375.06	279	8.51		
	Hafif	114	9.05	2.94	Toplam	2529.31	281			
	Toplam	282	9.91	3.02						
Toplam	Ağır	50	112.70	16.18	G. içi	640.58	2	320.29	1.00	.29
	Orta	118	112.30	17.03	G. arası	71302.42	279	255.56		
	Hafif	114	109.51	14.52	Toplam	71942.97	281			
	Toplam	282	111.24	15.91						

Tablo 7’de zihin yetersizliği olan ergenlere ilişkin Ergenlik Dönemindeki Zihin Yetersizliği Olan Çocukların Cinsel Gelişim Özellikleri Ölçeğine ebeveynlerinin verdiği yanıtlar doğrultusunda ergenin yetersizlik derecesine göre; cinsel uyarılma, mahremiyet ve sosyal güven, bedensel gelişim, cinsel taciz, duygusal değişim ve cinsel özbakım boyutları açısından anlamlı farklılık gösterirken ($p < .05$); bilgi gereksinimi, cinsel doyum, cinsel konuların paylaşılması alt boyutlarında ve ölçeğin bütününde anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p > .05$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek için tamamlayıcı karşılaştırma testlerine geçilmiştir. Hangi tamamlayıcı karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar verebilmek için öncelikle varyansların homojenliğine bakılmış, homojen olmadığı belirlendiği için Tamhane’s T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlara göre zihin yetersizliği derecesi açısından; cinsel uyarılma alt boyutunda ağır ile hafif derece arasında ağır derece lehine, orta ile hafif derece arasında orta derece lehine; mahremiyet ve sosyal güven alt boyutlarında ağır ve hafif derece arasında hafif derece lehine, orta ile hafif derece arasında hafif derece lehine; bedensel gelişim alt boyutunda ağır ile orta arasında orta derece lehine, ağır ile hafif arasında hafif derece lehine; cinsel taciz alt boyutunda ağır ile hafif arasında ağır derece lehine, orta ile hafif arasında orta derece lehine; duygusal değişim alt boyutunda ağır ile hafif arasında ağır derece lehine, orta ile hafif arasında orta derece lehine ve son olarak cinsel özbakım alt boyutunda ağır ile hafif arasında ağır derece lehine, orta ile hafif arasında orta derece lehine anlamlı fark bulunmaktadır. Ebeveyn bildirimlerine göre zihin yetersizliği derecesi cinsel gelişim özellikleri açısından önemli bir etken olmakla birlikte, özellikle cinsel uyarılma, cinsel taciz, duygusal değişim, cinsel özbakım ağır düzeyde zihin yetersizliği olan ergenlerde öne çıkarken, hafif düzey zihin yetersizliği olan ergenlerde mahremiyet ve sosyal güven daha fazladır denilebilir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın amacı zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özelliklerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişimleri ebeveyn bildirimleri üzerinden elde edilmiştir. Katılımcıların verdikleri bildirimlere bağlı elde edilen sonuçlara göre zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özellikleri; ebeveynin cinsiyeti, eğitim durumu ve özel eğitime gereksinim duyan ergenin yetersizlik derecesi açısından anlamlı farklılık oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra ebeveynin birlikte yaşayıp yaşamama durumu ve ergenin cinsiyeti açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Ebeveyn cinsiyeti açısından cinsel doyum alt boyutunda babaların lehine anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yani babalar, annelere göre çocuklarının daha fazla cinsel doyum yaşadıklarını bildirmişlerdir. Gürbüz’ün (2018) yaptığı tez

çalışmasında da buradaki ile paralel olarak cinsel doyum alt boyutunda ebeveyn cinsiyetine göre ve babaların lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Ölçekte ilgili alt boyutta yer alan maddeler daha çok mastürbasyon ve sürtünme davranışları ile ilgili olmakla birlikte, babaların bu alt boyuta dair bildirimleri annelere göre daha yüksektir, ancak mevcut farklılık dışında ebeveyn cinsiyeti küçük bir etkiye sahiptir. Polonya’da yapılan bir çalışmada da benzer şekilde özellikle mastürbasyonun özel eğitime gereksinim duyan bireylerin cinsel gerginliklerini azaltmak için kullandıkları bir yol olduğu belirtilmiştir (Kijack, 2011). Çünkü zihin yetersizliği olan bireylerin hormonal gelişimleri normal düzende çalışmakta ve diğerleri ile benzer cinsel güdü ve aktivitelere ihtiyaç duymaktadırlar (Cangöl vd., 2013).

Ebeveyn cinsiyetine göre ergenlerin cinsel gelişim özellikleri; bilgi gereksinimi, cinsel uyarılma, mahremiyet ve sosyal güven, bedensel gelişim, cinsel taciz, cinsel konuların paylaşımı, duygusal değişim, cinsel özbakım alt boyutları ile toplam puan açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak bu sonuçtan farklı olarak Pownall vd. (2012) zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel konular ile ilgili anneleri ile daha az paylaşımında buldukları, ilgili paylaşımların normal gelişim gösteren bireylerin aksine daha ileri yaş dönemlerinde gerçekleştiğini tespit etmişlerdir. Yine bu çalışmada yer alan bulgulardan farklı olarak Gürbüz’ün (2018) araştırması cinsel uyarılma ve duygusal değişim alt boyutlarında ebeveyn cinsiyeti açısından anlamlı farklılık olduğunu ortaya koyarken; diğer alt boyutlarda ebeveynin cinsiyetinin puanlarda farklılık yaratmadığını belirtmektedir.

Kök’ün (2010) yaptığı çalışmaya göre ise özel eğitime gereksinim duyan çocuğu olan annelerin çocuklarının özbakımı konusunda zorlandıkları, babaların ise çocuklarına ergenlik döneminde nasıl davranacaklarını bilmedikleri tespit edilmiştir. Alan yazındaki araştırmalar incelendiğinde zihin yetersizliği olan bireylerin bilgi düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir (İsler vd., 2009; Siebelink vd., 2006). Türkiye’de yapılan bir çalışmada ebeveynlerin cinsel konularda bilgilerinin yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Mermer, 1993). Yine yakın zamanda yapılan bir başka çalışmada da zihin yetersizliği olan 86 bireyden 31’i (%34.4) ebeveynlerine cinselliğe dair sorular yönelttiğinde ebeveynlerden 54’ü (%60) çocuklarının cinsellikle ilgili sorularına cevap veremediğini ifade etmiştir (Öncü vd., 2019). Benzer biçimde çoğu zaman özel eğitime gereksinim duyan ergenlerin cinsel ilişkilere katılım esnasında yeterli bilgi ve becerilerinin olmadığı ortaya konulmuştur (Murphy & Young, 2005). Yapılan bir çalışmaya göre özel eğitime gereksinim duyan çocuğu olan ve Türkiye’de yaşayan ebeveynlerin %47.8’i çocuklarının cinselliği ile ilgili konularda danışmanlık desteğine ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir (Bilge vd., 2013).

Ebeveynin birlikte yaşayıp yaşamama durumuna göre dokuz alt boyut ve ölçeğin bütünü için anlamlı bir fark bulunmamıştır. Zihin yetersizliği olan ergenin cinsel gelişim özellikleri ebeveyninin birlikte yaşaması ya da ayrı olması ergenin cinsel gelişim özellikleri açısından bir fark oluşturmamıştır. Aynı ölçeğin kullanıldığı bir başka çalışmada cinsel doyum alt boyutları dışında kalan diğer alt boyutlarda ebeveynin eşile birlikte yaşama ya da yaşamama durumunun farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir (Gürbüz, 2018).

Araştırmadan elde edilen sonuca göre ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişim özellikleri cinsel uyarılma, mahremiyet ve sosyal güven, bedensel gelişim, cinsel taciz, cinsel konuların paylaşımı ve duygusal değişim alt boyutları açısından anlamlı farklılık gösterirken; bilgi gereksinimi, cinsel doyum, cinsel özbakım ve ölçeğin

bütününe göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Anlamlı farklılık tespit edilen ilgili alt boyutlara bakıldığında ebeveyn eğitim düzeyinin önemli bir belirleyici olduğu söylenebilir.

Araştırmada belirlenen bir diğer sonuç zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsiyetleri açısından cinsel gelişimlerinin anlamlı farklılığa sahip olmamasıdır. Her iki cinsiyetten ergenlerin cinsel gelişimleri açısından farklılık bulunmaması ihtiyaçlarının benzer olduğunu düşündürmektedir. Bunun dışında ebeveynlerin çocuklarının cinsellikleri hakkında daha az farkındalık sahibi olabileceğini de akla getirmektedir. Alan yazın incelendiğinde bu bulgudan farklı araştırma bulguları olduğu görülmektedir (Boyacıoğlu vd., 2021; Gürbüz, 2018; Taleporos & McCabe, 2002). Zihin yetersizliği olan ergenlerin ebeveynleri ile yapılan nitel bir çalışmada; ebeveynlerin çoğunun çocuğunun cinselliğini fark etmedikleri ortaya çıkmıştır (Boyacıoğlu vd., 2021). Başka bir çalışmada da ebeveynlerin kız çocuklarının, erkek çocuklarına göre cinsel sorunlarının daha az farkında oldukları belirlenmiştir (Taleporos & McCabe, 2002). Bu sonucun altında yatan gerekçelerden biri kadınların cinselliğine ilişkin toplumsal bakış açısı olabilir. Ebeveynler, zihin yetersizliği olan kadınların olumsuz damgalamalara maruz kalmalarından korktuklarından dolayı kendilerini arka planda tuttuklarını belirtmişlerdir (Bernert & Ogletree, 2013). Bu durumda yapılacak olan çalışmalarda her iki cinsiyeti kapsayıcı çalışmalar olmasının göz önünde bulundurulması elzemdir, çünkü cinsellik ve cinsel gelişim her bireyin ihtiyaç duyduğu bir süreçtir.

Yapılan analizler sonucunda zihin yetersizliği olan ergenlerin yetersizlik derecesine göre; cinsel uyarılma, mahremiyet ve sosyal güven, bedensel gelişim, cinsel taciz, duygusal değişim ve cinsel özbakım boyutları açısından anlamlı farklılık gösterdiği; bilgi gereksinimi, cinsel doyum, cinsel konuların paylaşılması boyutlarında ve ölçeğin bütününde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. İlgili alt boyutlar incelendiğinde farkın cinsel uyarılma alt boyutunda ağır derece olanlar lehine, mahremiyet ve sosyal güven alt boyutunda hafif derece olanlar lehine, bedensel gelişim alt boyutunda hafif olanlar lehine, cinsel taciz alt boyutunda ağır derece olanlar lehine, duygusal değişim alt boyutunda ağır derece olanlar lehine ve cinsel özbakım alt boyutunda ağır derece olanlar lehine farklılık olduğu bulunmuştur. Türkiye’de yapılan bir çalışma da bu bulguyu destekler nitelikte zihin yetersizliği olan ergenlerin kime güvenmeleri gerektiğini bilmeleri, hoşlanmadıkları bir durum karşısında hayır demeleri, kendi bakımlarını yapmaları gibi konularda yetersizlik derecelerine göre farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur (Gürbüz, 2018).

Çalışmanın amacı ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişim özelliklerini ortaya koyarken esasında bilgi gereksinimi, cinsel uyarılma, mahremiyet ve sosyal güven gibi birçok çeşitli alt boyut açısından bireylerin görece bütüncül bir değerlendirme yapılmasına da imkan oluşturulmuştur. Özellikle farklı eğitim düzeyine sahip anne-babaların katılımı, aynı zamanda zihin yetersizliği derecesi, yaşı birbirinden farklı olan bireylere ilişkin ebeveyn bildirimlerinin dahil edilmesi ile katılımcı çeşitliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bu sayede özellikle ülkemizde araştırmalarda kendine sınırlı sayıda yer bulan bu konunun hem teorik açıdan hem de uygulamalar için önemli bir katkı sunabileceği düşünülmektedir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen tüm sonuçlar şimdiye dek yapılan çalışmalar sınırlı olduğundan farklı çalışmalarla karşılaştırılma noktasında zorlanılmıştır. Bu çalışma ile zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişimi konusunda katkı sağlanırken aynı zamanda yeni çalışmalara da ihtiyaç duyulduğu göze çarpmaktadır. Özellikle araştırmacılar için zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişim özellikleri farklı değişkenler göz önünde bulundurulurken özgün çalışmalar ortaya konabilir

ve bilgi ihtiyacı karşılanabilir. Çalışma İstanbul'da Küçükçekmece'de yaşayan ebeveynlerin bildirimlerine dayalı olarak elde edilen verilere göre sonuçlandırılmıştır, örneğin gelecek araştırmalar için Türkiye'de farklı şehirler, yerleşim alanları, farklı sosyo-ekonomik düzeyden bireylerden veri toplanabilir. Bu çalışmada ebeveyn bildirimleri dikkate alınmıştır, yeni yapılacak çalışmalarda öğretmenler, zihin yetersizliği olan bireylerin tipik gelişim gösteren kardeşlerinden de veriler toplanarak detaylı ve zengin bir veri havuzu oluşturulabilir. Teorik çalışmaların yanı sıra uygulamaya dönük araştırmalar da aşağıda verilen öneriler için destek oluşturabilir. Örneğin deneysel çalışmalarla konu hakkında hazırlanabilecek ebeveyn destek programları, ergen sağlıklı cinsel gelişim programlarının etkililiği incelenebilir.

Yapılan araştırma sonucunda zihin yetersizliği olan ergenlerin cinsel gelişimleri hem ebeveyn hem de ergenin kendisinden kaynaklanan bazı demografik değişkenler açısından farklılık göstermektedir. Tüm bu bilgi gereksinimi, zihin yetersizliği olan ergenin cinsel uyarılma durumunda yapılabilecekler, cinsel tacizden korunması, cinsel özbakımını sağlayabilmesi için, aynı zamanda duygusal değişimleri, bedensel gelişimi, mahremiyet ve sosyal güvenin inşası hem ebeveynlerin hem de ergenin destek alabileceği doğru bilgi kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle ebeveynlerin danışabilecekleri fiziksel sağlık ve ruh sağlığı profesyonellerinin olması gerekmektedir. Ayrıca zihin yetersizliği olan ergenlerle çalışan öğretmenlerin de doğru bilgiye erişmeleri ve bunları ailelerle gerektiğinde paylaşımlarının önemli olduğuna inanılmaktadır. Bu noktada bilgi ihtiyacının karşılanması için okullar, rehabilitasyon merkezleri, özel eğitim okulları, rehberlik ve araştırma merkezleri gibi kurumlarda ebeveynlerin ve zihin yetersizliği olan çocuklarının bilgilendirilmesi için özellikle görsel ve yazılı materyaller ile kapsayıcı içerikleri sunulabilir. Elde edilen sonuçlar zihin yetersizliği olan ergenlerin ebeveynlerinin sağlıklı cinsel gelişim konusunda çeşitli eğitim programları ile desteklenmeleri gerektiğini düşündürmektedir. Bu hususta ebeveyn katılımı ve motivasyonu da önemlidir. Sağlıklı cinsel gelişimin ne olduğu hususunda ihtiyaçların gözetilerek hem birey hem de toplum bazında sağlık profesyonellerinin, eğitimcilerin iş birliği halinde çalışmaları gerektiğine inanılmaktadır. Bu konuda hazırlanabilecek aile ve çocuğa yönelik eğitim programları hastane, okul, rehberlik ve araştırma merkezleri, rehabilitasyon merkezleri iş birliği ile konunun önemi vurgulanarak erişilebilir olması için çalışılmalıdır.

Etik Kurul İzin Bilgisi: Bu araştırma, İstanbul Okan Üniversitesi Etik Kurulu 29/09/21 tarihli 142 sayılı kararı ile alınan izinle yürütülmüştür.

Yazar Çıkar Çatışması Bilgisi: Bu çalışmada çıkar çatışması yoktur ve finansman desteği alınmamıştır.

Yazar Katkısı: Yazarlar makaleye eşit katkı sağlamış olduklarını beyan ederler.

Kaynakça

Abalı, O. (2018). *Ergenlik dönemi & ruhsal yaklaşım*. Adeda.

Akdemir, B., & Taymaz Sarı, O. (2019). Zihinsel yetersizliği olan bireylerle çalışan öğretmenlerin cinsel eğitime yönelik tutumları ve etik durumlarının karşılaştırılması. *Eğitimde Kuram & Uygulama*, 15(3), 267-282. <https://doi.org/10.17244/eku.425276>

- Akrami, L., & Davudi, M. (2014). Comparison of behavioral and sexual problems between intellectually disabled and normal adolescent boys during puberty in Yazd, Iran. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 8(2), 68–74. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25053959/>
- Alptekin, A., & Tepeli, K. (2019). Examination of sexual development in children with 48-72 months of age. *Ankara University Faculty of Educational Sciences Journal of Special Education*, 20(4), 737-762. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.526557>
- Aybak, T. & İpek, M. (2021). Ergenlik dönemindeki çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları sorunlar. *Aydın Sağlık Dergisi*, 7(2), 141-165. https://doi.org/10.17932/IAU.ASD.2015.007/asd_v07i2004
- Aydın, Ş. (2016). *Fiziksel ve/veya zihinsel engelli çocuk annelerinin depresyon düzeylerinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Banasch, M. (2002). *Behinderte sexualität – verminderte lust? zum grundrecht auf sexualität für menschen mit behinderung*. München: AG SPAK.
- Baysan, M. (2020). *3-6 yaş döneminde çocuklara sahip anne babaların cinsel gelişim ve eğitim hakkındaki bilgi düzeyleri ve tutumları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Medipol Üniversitesi.
- Bernert, D.J., & Ogletree, R.J. (2013). Women with intellectual disabilities talk about their perceptions of sex. *Journal of Intellectual Disability Research*, 57(3), 240–249. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2011.01529.x>
- Bilge, A., & Baykal, Z. (2008). Zihinsel engelli bireyler ve cinsellik. *Özveri Dergisi*, 5(2), 1310-1325. <https://www.aile.gov.tr/media/2630/10sayi-2008-cilt-5sayi2.pdf>
- Bilge, A., Çeber E., Demirelöz, M. & Baykal Akmeşe, Z. (2013). Effectiveness of sexual and reproductive health education for the parents of individuals with developmental disability. *Journal of Medicine Science*, 33(3), 648-655. <https://doi.org/10.5336/medsci.2012-30037>
- Bilgiç, E. (2015). *Zihinsel engelli ergenlerin annelerinin cinsel eğitimle ilgili görüşleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Nişantaşı Üniversitesi.
- Bosch, E. (2006). *Sexualität und beziehungen bei menschen mit einer geistigen behinderung* (Ein Hand- und Arbeitsbuch. 2. Auflage). Tübingen: dgvt- Verlag.
- Boyacıoğlu, N. E., Karaçam, Z. D., Özcan, N. K. & Sert, O. (2021). Zihinsel yetersizliği olan ergene sahip ebeveynlerin çocuklarının cinselliği hakkındaki görüşleri: Niteliksel bir çalışma. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 12(3), 216-226. <https://doi.org/10.14744/phd.2021.60251>
- Brown, M., & McCann, E. (2017). Mediated pathways, negotiated identities: a critical phenomenological analysis of the experience of sexuality in the context of intellectual disability. *Journal of Research in Nursing*, 22(8), 615-617. <https://doi.org/10.1177/1744987117735619>
- Cangöl, E., Karaca, P. & Aslan, E. (2013, 1 Ocak). Engellilerde cinsel sağlık. *Contraception for People With Disabilities Methods of Contraception*. <http://www.outsiders.org.uk/leaflets/contraception-with-disabilities>.

- Cihangir Çankaya, Z. & Meydan, B. (2018). Happiness and hope in adolescence. *Electronic Journal of Social Sciences*, 17(65), 207-222. <https://doi.org/10.17755/esosder.316977>
- Çelik, Ö. (2017a). Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliği ile ilgili çalışmalar yapan uzman görüşleri. *Turkish Studies*, 12(17), 113-132. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11830>
- Çelik, Ö. (2017b). Zihinsel yetersizliği olan çocukların cinselliği hakkında annelerinin görüşleri. *Turkish Studies*, 12(18), 211-234. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12106>
- Davis, T. N., Barnard-Brak, L., Dacus, S. & Pond, A. (2010). Aided aacsystems among individuals with hearing loss and disabilities. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 22(3), 241-256. <https://doi.org/10.1007/s10882-009-9180-6>
- Duran, S., & Barlas, G. Ü. (2014). Zihinsel engelli bireylerin ebeveynlerinin öznel iyi oluş, öz duyarlık ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 69-79. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinsbd/issue/19537/208011>
- Düşgör. B., Kalem, E., Koç, K. & İkiz, T. (2021). 14-19 yaş aralığındaki ergen örneklemde savunma düzenekleri & ergen ruhsal gelişimi üzerine TAT ile bir araştırma. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 8 (2), 272-294. <https://doi.org/10.31682/ayna.756401>
- Eastgate, G., Scheermeyer, E., van Driel, M.L. & Lennox, N. (2012). Intellectual disability, sexuality and sexual abuse prevention: A study of family members and support workers. *Australian Family Physician*, 41(3), 135–139. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22396927/>
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update*. Boston: Pearson.
- Gravetter, F. & Wallnau, L. (2014). *Essentials of statistics for the behavioral sciences*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Gürbüz, S. (2018). Ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişim özelliklerinin ebeveyn görüşleri ile değerlendirilmesi: Bir ölçek geliştirme çalışması [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- Gürbüz, S., & Eratay, E. (2020). Ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan çocukların cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin geliştirilmesi. *Abant İzzet Baysal University Journal of Faculty of Education*, 20 (2), 1206-1221. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2020..-656106>
- Gürol, A, Polat, S. & Oran, T. (2014). Views of mothers having children with intellectual disability regarding sexual education: A qualitative study. *Sexuality and Disability*, 32(2), 123–133. <https://doi.org/10.1007/s11195-014-9338-8>
- Holzer, İ. (2021). Beginnt die Pubertät bei Mädchen immer früher? *Journal Für Gynäkologische Endokrinologie*, 31, 77–78. <https://doi.org/10.1007/s41974-021-00182-y>
- Isler, A., Beytut., D., Tas, F. & Conk, Z. (2009). A study on sexuality with the parents of adolescents with intellectual disability. *Sexuality and Disability*, 27(4), 229–237. <https://doi.org/10.1007/s11195-009-9130-3>
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel.

- Kijak, R.J. (2011). A desire for love: Considerations on sexuality and sexual education of people with intellectual disability in Poland. *Sexuality and Disability, 29*(1), 65–74. <https://doi.org/10.1007/s11195-010-9184-2>
- Kök, G. (2010). Zihinsel engelli çocuğun cinsel sağlığına yönelik ebeveynlere verilen sağlık eğitiminin etkinliğinin incelenmesi [Yayınlanmamış doktora tezi]. T.C. Genelkurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi.
- Krenner, M. (2003). *Sexualbegleitung bei menschen mit geistiger behinderung*. Marburg: Tectum Verlag
- Kulaksızoğlu, A. (2014). *Ergenlik Psikolojisi* (15. baskı). Remzi.
- Leue-Käding, S. (2004). *Sexualität und partnerschaft bei jugendlichen mit einer geistigen behinderung. Probleme und möglichkeiten einer enttabuisierung*. Heidelberg: Winter.
- Mendle, J., Rona Carter, R. & Dorn, L. (2019). Understanding puberty and its measurement: Ideas for research in a new generation. *Journal of Research on Adolescence, 29*(1), 82–95. <https://doi.org/10.1111/jora.12371>
- Menghini, A. (2012). Sexualität von frauen und männern mit lernschwierigkeiten in vollbetreuten wohnrichtungen. <http://bidok.uibk.ac.at/library/menghini-sexualitaetdipl.html#idp10353888>
- Mermer, G. (1993). Zihinsel engelli ergenlerin cinsel eğitim gereksinimleri hakkında anne, baba ve eğitimcilerin görüşlerinin değerlendirilmesi [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Michielsen, K., & Brockshmidt, L. (2021). Barriers to sexuality education for children and young people with disabilities in the WHO European region: A scoping review. *Sex Education, 21*(6), 674-692. <https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1851181>
- Mohnike, K., Palm, K. & Richter-Unruh, A. (2021). Aktualisierte handlungsempfehlung nach der leitlinie pubertas praecox. *Monatsschr Kinderheilkd, 169*, 1171-1173. <https://doi.org/10.1007/s00112-021-01224-7>
- Murphy, G.C., & Young, A.E (2005). Employment participation following spinal cord injury: Relation to selected participant demographic, injury and psychological characteristics. *Disability and Rehabilitation, 27* (21), 1297-1306. <https://doi.org/10.1080/09638280500164644>
- Muslu G. K., & Aygün Ö. (2017). Ergenlerin riskli sağlık davranışlarının etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *E-Journal of Dokuz Eylul University Nursing Faculty, 10*(4), 242-250. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfed/issue/46787/586703>
- Ortland, B. (2008). *Behinderung und Sexualität: Grundlagen einer behinderungsspezifischen sexualpädagogik*. W. Kohlhammer Verlag.
- Öncü, E., Aktaş., Vayısöğlü, S.K. & Karakuş, E. (2019). Zihinsel engelli ergenlerin gelişim özellikleri: Özellikleri & ailelerin yerleşimleri tanımlayıcı çalışma. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 12* (3), 413-425. <https://doi.org/10.26559/mersinsbd.553739>

- Özteke Kozan, H.İ., & Hamarta, E. (2019). Engelli ergenlik: Engelli çocuğa sahip annelerin ergenliğe bakışı & yaşadıkları problemler. *Elementary Education Online, 18(3)*, 977-989. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.609600>
- Pownall, J.D., Jahoda, A. ve Hastings R.P. (2012). Sexuality and sex education of adolescents with intellectual disability: mothers' attitudes, experiences, and support needs. *Intellectual and Development Disability, 50* (2), 140-154. <https://doi.org/10.1352/1934-9556-50.2.140>.
- Saka, A. & Ceylan, Ş. (2018). Ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin aile yapılarına göre incelenmesi. *Journal of Research in Education and Society, 5(1)*, 68-86. <https://dergipark.org.tr/pub/etad/issue/37928/376231>
- Schaafsma, D., Kok, G., Stoffelen, J. M., & Curfs, L. M. (2015). Identifying effective methods for teaching sex education to individuals with intellectual disabilities: A systematic review. *The Journal of Sex Research, 52(4)*, 412-432. <https://doi.org/10.1080/00224499.2014.919373>
- Schaafsma, D., Kok, G., Stoffelen, J.M.T. & Curfs, L.M.G. (2017). People with intellectual disabilities talk about sexuality: Implications for the development of sex education. *Sexuality and Disability, 35(1)*, 21-38. <https://doi.org/10.1007/s11195-016-9466-4>
- Sertel, M., Şimşek, T.T., Yümin, E.T. & Bayraktaroğlu, F. (2016). Kronik engelli çocuğa sahip annelerde vücut algısı, depresyon düzeyi ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 37*, 33-50. <https://dergipark.org.tr/pub/spcd/issue/27089/283158>
- Siebelink, E. M., De Jong, M., Taal, E. ve Roelvink, L. (2006). Sexuality and people with intellectual disabilities: Assessment of knowledge, attitudes, experiences, and needs. *Mental Retardation 44(4)*, 283-94. <https://doi.org/10.1352/0047-6765>
- Taleporos, G., & McCabe, M.P. (2002). The impact of sexual esteem, body esteem, and sexual satisfaction on psychological well-being in people with physical disability. *Sexuality and Disability, 20*, 177-183. <https://doi.org/10.1023/A:1021493615456>
- Teddlie, C., & Yu, F. (2007). Mixed methods sampling a typology with examples. *Journal of Mixed Methods Research, 1(1)*, 77-100. <https://doi.org/10.1177/1558689806292430>
- Treiber, I. (2011, 1 Aralık). *Menschenrechte trotz behinderung: Zur sexualität, partnerschaft, und sterilisationsproblematik geistig behinderter menschen.* <http://bidok.uibk.ac.at/library/treiber-menschenrechte.html>
- Trochim, W. M., & Donnelly, J. P. (2006). *The research methods knowledge base.* Cincinnati, OH:Atomic Dog.
- Tutar Güven, Ş., & İşler Dalgıç, A. (2015). Sex education and its importance in children with intellectual disabilities. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 6(3)*,143-148. <https://doi.org/10.5505/phd.2015.64936>
- Uphoff, G., Kauz, O. & Schellong, Y. (2010). Junge menschen mit geistiger behinderung am übergang zum erwachsenwerden - bildungsprozesse und pädagogische bemühungen. *Zeitschrift für Inklusion, 01(10)*. <https://www.inklusion-online.net/index.php/inklusion-online/article/view/146>.

- Uzel, B., Dönmez, D. & Otrar, M. (2018). Orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin benlik algılarının mükemmeliyetçilik düzeylerini yordama gücü. *HUMANITAS -International Journal of Social Sciences*, 6(12), 235-254. <https://doi.org/10.20304/humanitas.445913>
- Walter, J. (1992). *Zur sexualität geistig behinderung* (3. Erweiterte Auflage). HVA/ Edition Schindele Verlag.
- Walter, J. (2002). Vom tabu zur selbstverwirklichung – akzeptanzprobleme und lernprozesse in der arbeit mit behinderten menschen. *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, 51(8), 587-597. <https://doi.org/10.23668/psycharchives.11456>
- Yıldız, G. (2020). En az konuşulan en çok merak edilen: zihin yetersizliği olan yetişkinlerde cinsellik. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10 (1), 827-855. <https://doi.org/10.18039/ajesi.682164>

Extended Summary

Introduction

Sexual development is an important part of human life. The perspectives of society and parents on the sexuality and sexual development of individuals with intellectual disabilities also constitute an important issue (Celik, 2017a). Considering the issue from the perspective of parents with children with intellectual disabilities, it is seen that parents tend not to accept and ignore their children's problems (Akdemir & Sarı, 2019) and have difficulty accepting that their children can grow up (Celik, 2017b). When we examine the perspectives of society and parents on the sexuality and sexual development of individuals with intellectual disabilities, it is seen that individuals with intellectual disabilities exhibit asexual and childlike behaviors and have difficulty in controlling their sexual impulses (Gurol et al., 2014; Ortland, 2008; Tutar Guven & Isler Dalgıç, 2015), individuals who do not have sexual feelings, desires and needs (Bosch, 2006; Treiber, 2011; Walter, 2002) or, on the contrary, individuals who experience sexuality excessively (Bilge et al., 2013). Every individual, whether mentally retarded or not, has the right to receive information about their sexual development and to experience the changes that occur in the development process. It is thought that the data to be obtained from this study is important in terms of informing the experts, parents and teachers who will conduct research on the sexuality and sexual development of adolescents with intellectual disabilities and revealing the difficulties encountered.

In this direction, the aim of the research is; It is the evaluation of the sexual development characteristics of adolescents who need special education with the help of parental views and answers to the following questions were sought:

1. Do the sexual development characteristics of adolescents with intellectual disability differ in terms of parent's gender, education level, and parent's marital status?
2. Do the sexual development characteristics of adolescents with intellectual disability differ according to the gender of the adolescent and the degree of intellectual disability?

Method

The design of the research was determined as survey design, one of the quantitative research designs. The study group consists of the parents of adolescents aged 9-19 with mental retardation

who continue their education in a rehabilitation center in Istanbul-Kucukcekme in the fall semester of the 2021-2022 academic year. A total of 322 parents participated in the study, but 40 scale forms with missing or incorrect markings were canceled for the reliability of the research results. Demographic information form and Sexual Development Characteristics Scale of Children with Intellectual Disabilities in Adolescence were used as data collection tools. The scale developed by Gurbuz and Eratay (2020) is a 5-point Likert-type scale including information need, sexual arousal, privacy and social trust, physical development, sexual harassment, sexual satisfaction, sharing of sexual issues, emotional change and sexual self-care (1 Totally agree- 5 I strongly disagree) It consists of 9 sub-dimensions and 36 items.

Findings

As a result of the Independent Groups t-Test, which was conducted to determine whether the sexual development characteristics of adolescents with intellectual disability make a significant difference according to the relevant parent gender; A significant difference with a small effect value (.02) was found between the groups in terms of sexual satisfaction sub-dimension of parental gender ($p < .05$). The fact that parents live together or separately does not show a significant difference in terms of sexual development characteristics of adolescents who need special education. Sexual development characteristics of adolescents with intellectual disability; According to the educational level of the parents, the need for information differs significantly according to the sub-dimensions of sexual arousal, privacy and social trust, physical development, sexual harassment, sharing sexual issues and emotional change ($p < .05$). However, no significant difference was found in sexual satisfaction, sexual self-care and overall scale ($p > .05$). According to the Independent Groups t-Test results, the gender of the adolescent does not make a significant difference regarding the nine sub-dimensions of the scale and the whole scale ($p > .05$). According to the degree of mental disability of the adolescent; while there were significant differences in terms of sexual arousal, privacy and social trust, physical development, sexual harassment, emotional change and sexual self-care dimensions ($p < .05$); no significant difference was found in the sub-dimensions of need for information, sexual satisfaction, sharing sexual issues and the whole scale ($p > .05$).

Discussion and Conclusion

In the thesis study conducted by Gurbuz (2018), a significant difference was found in the sub-dimension of sexual satisfaction according to the gender of the parents and in favor of the fathers. Although the items in the relevant sub-dimension of the scale are mostly related to masturbation and friction behaviors, fathers' reporting on this sub-dimension is higher than mothers, but apart from the present difference, parental gender has a small effect. Similarly, in a study conducted in Poland, it was stated that masturbation is a way that individuals who need special education use to reduce their sexual tension (Kijack, 2011). Because the hormonal development of individuals with intellectual disability works normally and they need similar sexual motives and activities with others (Cangol et al., 2013). Pownall et al. (2012) found that adolescents with intellectual disabilities shared less about sexual matters with their mothers, and that the relevant exchanges took place at later ages, unlike individuals with normal development. When the studies in the literature are examined, it has been determined that the knowledge level of individuals with intellectual disabilities is low (Isler et al., 2009; Siebelink et al., 2006). In a study conducted in Turkey (Mermer, 1993), it was concluded that parents' knowledge of sexual matters was

insufficient. In another recent study, when 31 (34.4%) of 86 individuals with intellectual disabilities asked their parents questions about sexuality, 54 (60%) of the parents stated that they could not answer their children's questions about sexuality (Öncü et al., 2019). In a qualitative study with parents of adolescents with intellectual disability; it has been revealed that most of the parents do not realize their child's sexuality (Boyacıoğlu et al., 2021). In another study, it was determined that parents were less aware of their daughters' sexual problems than their sons (Taleporos & McCabe, 2002). One of the reasons underlying this result may be the social perspective on women's sexuality. Parents Bernert and Ogletree (2013) also stated in their study that women with intellectual disabilities keep themselves in the background because they are afraid of being exposed to negative stigma. All the results obtained from the research have been difficult to compare with different studies since the studies done so far are limited. While this study contributes to the sexual development of adolescents with intellectual disabilities, it is striking that new studies are also needed. Especially parents should have physical health and mental health professionals they can consult. It is also believed that it is important for teachers working with adolescents with intellectual disabilities to access correct information and share it with families when necessary.